

Луковенко Т. О.,

доцент кафедри української мови та літератури
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»

ТЕМАТИЧНИЙ РОЗРЯД ТЕРМІНІВ ФАРМАКОЛОГІЇ ТА ФАРМАЦІЇ В ГАЛУЗІ ГОМЕОПАТІЇ

Анотація. Стаття продовжує цикл публікацій автора, присвячених дослідженню лексики української гомеопатичної галузі. У пропонованій праці на основі логічного підходу досліджено тематичну класифікацію термінів гомеопатії та проаналізовано тематичний розряд термінів фармакології та фармації.

Ключові слова: термін, термінологія, тематична класифікація.

Постановка проблеми. Важливою передумовою ефективної розбудови сучасної термінологічної системи є чіткість і логічність тематичної класифікації наукових понять. Тому проблема впорядкування та систематизації сучасної української термінології є надзвичайно актуальною, потребує ретельного опрацювання й перебуває в центрі уваги науковців.

Нині питання тематичної класифікації є активно досліджуваним у різних галузях знань, що підтверджено доробками Н. Гример (термінологія косметики та косметології), О. Колган (гірнична термінологія), З. Куньч (риторична термінологія), Т. Лепехи (судово-медична термінологія), О. Польщиківної (телекомунікаційна термінологія), Л. Симоненко (біологічна термінологія), Н. Цимбал (хімічна термінологія), Д. Шапран (маркетингова термінологія) та ін. Проте термінологія української гомеопатичної галузі як цілісної терміносистеми ще не була предметом комплексного лінгвістичного дослідження.

Метою статті є аналіз особливостей тематичної класифікації термінів гомеопатії.

Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких завдань:

- на основі логічного підходу дослідити тематичну класифікацію термінів гомеопатії;
- проаналізувати тематичний розряд термінів фармакології та фармації, розкриваючи системні відношення між ними.

Виклад основного матеріалу. Терміни – це спеціальні мовні одиниці, які використовують для номінації певних наукових понять. Місце терміна в терміносистемі визначається його залежністю від системи понять цієї науки. Відбувається взаємовплив і взаємозв'язок між терміном і системою, а саме система термінів визначає кожний окремий термін, а кожний окремий термін виявляється у взаємодії з іншими термінами, що належать до цієї терміносистеми [3, с. 91].

Сучасне термінознавство послуговується такими підходами до вивчення семантичної системи науково-технічних термінів, як логічний, лінгвістичний і термінознавчий [2, с. 124–126].

Систематизація термінології на основі логічного підходу передбачає створення тематичної класифікації термінів та виявлення ієрархії наукових понять будь-якої галузі знань [3, с. 91].

Спираючись на думку З. Куньч, систему гомеопатичної термінології розглядаємо як сукупність тематичних угруповань, під якими розуміємо різні за обсягом і структурою

семантичні об'єднання спеціальних слів за екстралінгвальними ознаками [1, с. 57].

Проаналізовані на основі логічного підходу тематичні розряди охоплюють неоднакову кількість термінологічних одиниць і характеризуються складною внутрішньою структурою.

В українській гомеопатичній термінології виділяємо такі різновиди тематичних угруповань:

- тематичний розряд (ТР);
- тематична група (ТГ);
- тематична підгрупа (ТП);
- тематичне гніздо (ТГн).

Такий поділ зумовлено неоднаковим характером системних зв'язків гомеопатичних термінів на різних рівнях членування аналізованої терміносистеми.

Гомеопатія як комплексна наука поєднує в собі окремі аспекти дослідження суміжних дисциплін – анатомії, біології, психології, педагогіки, фармакології, хімії тощо. Отже, терміни гомеопатичної термінології поділяємо на такі тематичні розряди: ТР власне-гомеопатичних термінів, ТР термінів на позначення гомеопатичної лікарської сировини, ТР термінів фармакології та фармації, ТР медичних термінів, ТР психологічних термінів, ТР педагогічних термінів.

Розглянемо докладніше тематичний розряд термінів фармакології та фармації.

Тематичний розряд термінів фармакології та фармації об'єднує номінації, що стосуються виготовлення, стандартизації, зберігання та реалізації лікарських засобів, а також їх дії на організм людини. Виділяємо такі тематичні групи термінів фармакології та фармації:

- ТГ загальнофармакологічних термінів;
- ТГ біологічно активні речовини;
- ТГ назви технологічних процесів;
- ТГ обладнання;
- ТГ лікарські препарати;
- ТГ спеціальності;
- ТГ документація;
- ТГ установи;
- ТГ науки;
- ТГ якість лікарських засобів.

ТГ загальнофармакологічних термінів згрупує номінації: активність лікарських засобів, взаємодія лікарських засобів, види дії лікарських засобів, антагонізм речовин, метод виготовлення, контроль якості, спосіб зберігання, всмоктування, розподіл, депонування, біотрансформація тощо. ТГн види дії лікарських засобів об'єднує терміни-гіпоніми пререзорбтивна дія лікарського засобу, пострезорбтивна дія лікарського засобу, рефлекторна дія лікарського засобу, пряма дія лікарського засобу, непрямая дія лікарського засобу, головна дія лікарського засобу, побіжна дія лікарського засобу, вибіркова дія лікарського засобу, зворотна

дія лікарського засобу, незворотна дія лікарського засобу. ТГн антагонізм речовин об'єднує терміни антагонізм абсолютний, антагонізм двосторонній, антагонізм неконкурентний, антагонізм непрямий, антагонізм односторонній, антагонізм відносний, антагонізм прямий, антагонізм фізіологічний.

До ТГ **біологічно активні речовини** належать номінації понять: алкалоїди, вітаміни, глікозиди, сапоніни, флавоноїди, органічні кислоти, фітонциди, ефірні олії, гіркоти, смоли тощо. ТГ біологічно активні речовини містить кілька ТГн. Так, термін-гіперонім алкалоїди об'єднує терміни-гіпоніми: кофеїн, лобелін, атропін, скополамін та ін. ТГн амінокислоти містить співгіпоніми: амінокислоти антикетогенні, амінокислоти біогенні, амінокислоти замінні, амінокислоти кетогенні, амінокислоти незамінні. Так само, низка термінів-гіпонімів ТГн амінокислоти виступає гіперонімами щодо інших термінів. Зокрема, до ТГн амінокислоти антикетогенні належать терміни-гіпоніми: аланін, аргінін, аспарагінова кислота тощо. ТГн амінокислоти біогенні об'єднує номінації гістамін, тірамін, серотонін, адреналін та ін. ТГн амінокислоти незамінні охоплює терміноодиночці: триптофан, лізін, треонін, валін, лейцин, метіонін та ін. Термін-гіперонім амінокислоти кетогенні згруповує співгіпоніми: пролін, лейцин тощо. У ТГн вітаміни виділяють терміни: ретинол (вітамін А), тіамін (вітамін В₁), рибофлавін (вітамін В₂), піридоксин (вітамін В₆), цианокобаламін (вітамін В₁₂), пангаманова кислота (вітамін В₁₅), параамінобензойна кислота (вітамін В₉), ергокальциферол (вітамін D₂), холекальциферол (вітамін D₃), токоферол (вітамін Е), біотин (вітамін Н), біофлавоноїди (вітамін Р), нікотинова кислота (вітамін РР), аскорбінова кислота (вітамін С).

ТГ **назви технологічних процесів** об'єднує терміни дистиляція, мацерація, перколяція, екстракція тощо.

До ТГ **обладнання** відносимо номінації понять, об'єднані в тематичні підгрупи: ТП апарати для створення сумішей, ТП апарати для розділення вихідного матеріалу, ТП прилади для відмірювання речовини, ТП технологічні ємності, посуд. ТП апарати для створення сумішей уміщує терміни: перколятор, мацератор, гомогенізатор, струшувач, емульгатор та ін. ТП апарати для розділення вихідного матеріалу містить терміноодиночці: центрифуга, екстрактор, фільтрувальні апарати (тканинний фільтр, фільтр-прес) тощо. ТП прилади для відмірювання речовини об'єднує найменування: дозатор, каплемір та ін. До ТП технологічні ємності, посуд належать терміни: капсулотурка, колба, бюретка, мензурка, мірний циліндр тощо.

ТГ **лікарські препарати** охоплює терміни на позначення форм, складу та способів введення лікарських засобів: лікарська форма, способи введення лікарських засобів, активна речовина, допоміжна речовина тощо. ТГ лікарські препарати містить низку тематичних гнізд. Зокрема, термін-гіперонім лікарська форма об'єднує терміни-гіпоніми залежно від консистенції лікарських препаратів: лікарська форма рідка, лікарська форма тверда, лікарська форма м'яка; залежно від способів введення лікарських препаратів: лікарська форма інгаляційна, лікарська форма парентеральна, лікарська форма ентеральна, які так само виступають термінами-гіперонімами ТГн. ТГн лікарська форма інгаляційна (пар, газ, аерозоль); ТГн лікарська форма парентеральна (ін'єкції, оподельдоки, настоянки, суспензії, лініменти, супозиторії). Термін супозиторії утворює власне ТГн, до якого входять гіпоніми: супозиторії вагінальні, супозиторії ректальні; ТГн лікарська форма ентеральна (пігулки, мікродраже, гранули, драже, капсули, карамелі, креми, ламелі (бляки)). Свою мікросистему понять

утворює й термін способи введення лікарських засобів: парентеральний спосіб введення лікарських засобів, ентеральний спосіб введення ліків (введення лікарських засобів пероральне). ТГн парентеральний спосіб введення лікарських засобів складають терміни-гіпоніми: введення лікарських засобів внутрішньом'язове, введення лікарських засобів внутрішньовенне, введення лікарських засобів внутрішньоматкове, введення лікарських засобів внутрішньоцистеральне, введення лікарських засобів підшкірне.

ТГ **спеціальності** об'єднує назви осіб за професією: провізор, фармацевт, гомеопат тощо.

До ТГ **документація** залучаємо терміни на позначення назв документів, необхідних для виготовлення, зберігання і реалізації лікарських засобів: рецепт, сигнатура, рецептура, нормативно-технічні вимоги, документація на препарат, реєстраційне посвідчення, реєстраційний номер, фармакопейна стаття, фармакопейна стаття тимчасова, фармакопея тощо. Термін рецептура утворює ТГн з термінів-гіпонімів: рецептура лікарська, рецептура фармацевтична, рецептура екстемпоральна.

ТГ **установи** охоплює термінологічні одиниці на позначення назв установ, призначених для виготовлення, зберігання та реалізації лікарських засобів населенню й медичним установам: аптека, управління аптеками, аптечний кіоск, аптечний пункт, аптечний склад тощо.

ТГ **науки**: біологія, токсикологія, фармакологія, фармакогнозія, фармація та ін.

ТГ **якість лікарських засобів** охоплює різні аспекти контролю якості лікарських засобів, зокрема, й гомеопатичних. ТГ **якість лікарських засобів** умовно поділяємо на тематичні підгрупи: ТП методи перевірки якості лікарських засобів, ТП показники якості лікарських засобів, ТП контроль та стандартизація лікарських засобів. ТП методи перевірки якості лікарських засобів поєднує в собі терміноодиночці: якісна реакція, екстракційно-фотометричний метод, хроматографія, тест «міцність», тест «стираність таблеток», тест «середня маса таблетки» та ін. Низка термінів цієї тематичної підгрупи утворює ТГн. Наприклад, термін метод тонкошарової хроматографії, кругова хроматографія, висхідна хроматографія, хроматографія на папері тощо. ТП показники якості лікарських засобів охоплює термінологічні одиниці, що характеризують найрізноманітніші показники, за якими визначають як якість сировини, так і якість лікарських засобів. Контроль якості сировини передбачає підтвердження ідентичності на основі відповідних ботаничних, зоологічних та хімічних досліджень, а також визначення сторонніх домішок, на позначення яких функціонують лексеми токсичні метали, пестициди, мікробне забруднення тощо. На позначення поняття якості лікарських засобів у досліджуваній лексиці вживають такі одиниці: розпадність, вологість, мікробіологічна чистота, визначення номінального об'єму, рН, густина, гомогенність, в'язкість, опис (форма, колір, розмір, запах, смак), втрата маси під час висушування і под. До ТП контроль та стандартизація лікарських засобів входять терміни: стандартизація лікарського засобу, стандартизований лікарський засіб, стандартні зразки, аптечний контроль, строк придатності та ін.

Висновки. Як свідчить проведений аналіз, українська гомеопатична термінологія постає складним ієрархічним утворенням, побудованим зі слів і словосполук, які виконують функції термінів, що уможливило висновок про те, що система термінів досліджуваної галузі є досить чіткою та логічною.

Перспективним вважаємо подальше дослідження тематичної класифікації термінів гомеопатичної галузі.

Література:

1. Куньч З. Українська риторична термінологія: історія і сучасність: монографія. Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка». – 2006. – 216 с.
2. Лейчик В.М. Терминоведение : предмет, методы, структура. (3-е изд.). М. : Издательство ЛКИ. – 2007. – 256 с.
3. Луковенко Т.О. Тематичний розряд термінів на позначення гомеопатичної лікарської сировини. Одеський лінгвістичний вісник. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. – Вип. 9. – Т. 2. – С. 91–93.

Луковенко Т. А. Тематический разряд терминов фармакологии и фармации в отрасли гомеопатии

Аннотация. Статья продолжает цикл публикаций автора, посвященных исследованию лексики украинской

гомеопатической отрасли. В предложенном исследовании на основании логического подхода изучена тематическая классификация терминов гомеопатии и проанализирован тематический разряд терминов фармакологии и фармации.

Ключевые слова: термин, терминология, тематическая классификация.

Lykovenko T. Thematic category of terms Pharmacology and Pharmacy in the field of homeopathy

Summary. This article continues the series of author's publications, devoted to the study of vocabulary in Ukrainian homeopathic industry. Presented work based on a logical approach explored in thematic classification terms homeopathy and analyzed thematic category of terms Pharmacology and Pharmacy.

Key words: terminology, term, classification of thematic.